

Warszawa, dnia 5 kwietnia 2013 r.

RPO-721315-VII-720.5/13/MF

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Zakładu Karnego w Żytkowicach**

[wyciąg]

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 7-9 stycznia 2013 r. do Zakładu Karnego w Żytkowicach (zwanego dalej Zakładem lub jednostką), udali się przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji (dalej: KMP lub Mechanizm): Justyna Jóźwiak (politolog w zakresie resocjalizacji), Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny), Marcin Kusy (prawnik) oraz Magdalena Filipiak (prawnik, psycholog).

Celem wizytacji zapobiegawczej Krajowego Mechanizmu Prewencji było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania osób pozbawionych wolności, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z ppkł mgr Michałem Lenard - dyrektorem Zakładu oraz kpt mgr Bogdanem Dudzińskim – zastępcą dyrektora jednostki;

- dokonano oglądu terenu jednostki, w tym: wybranych losowo cel mieszkalnych, celi zabezpieczającej, ambulatorium, łaźni, świetlic, kantyny, kaplicy, biblioteki i pól spacerowych;
- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmów ze skazanymi oraz z funkcjonariuszami i pracownikami Zakładu;
- przeprowadzono osobności rozmów z wybranymi osobami osadzonymi w Zakładzie;
- zapoznano się z następującą dokumentacją: procedurą przyjęcia do jednostki, procedurą przeszukania, procedurą wystąpienia buntu, procedurą chorób zakaźnych, zeszytem odpraw, protokołami z odpraw kierownictwa.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną i użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Dokonane w ten sposób ustalenia przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji przekazali dyrektorowi Zakładu i jego zastępcy oraz wysłuchali ich uwag i wyjaśnień. Należy podkreślić, że personel jednostki, wykazując dużą wolę współpracy, umożliwił Mechanizmowi sprawne przeprowadzenie czynności wizytacyjnych.

Ponadto, po zakończeniu wizytacji analizie poddano: zarządzenie Nr 76/2011 Dyrektora Zakładu Karnego w Żytkowicach z dnia 29 grudnia 2011 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Żytkowicach, regulamin biblioteki Zakładu Karnego w Żytkowicach, regulamin radiowęzła, zakres czynności pracownika radiowęzła, wyciąg z zarządzenia wewnętrznego Nr 76/2011 Dyrektora Zakładu Karnego w Żytkowicach z dnia 29 grudnia 2010 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Żytkowicach, informację dla osób odwiedzających w sprawie trybu otrzymywania paczek z żywnością przez skazanych, regulamin udzielania widzeń w oddzielnym pomieszczeniu, wykaz pomieszczeń w budynkach mieszkalnych Zakładu Karnego w Żytkowicach, analizę sposobu załatwiania próśb, skarg i wniosków osadzonych w Zakładzie Karnym w Żytkowicach w roku 2011, analizę sposobu załatwiania próśb, skarg i wniosków osadzonych

w Zakładzie Karnym w Żytkowicach w roku 2012, instrukcję w sprawie postępowania w przypadku stwierdzenia świerzbu u osadzonego, procedurę postępowania w przypadku izolacji pacjentów zakażonych patogenem alarmowym, instrukcja w sprawie postępowania w przypadku stwierdzenia wszawicy u osadzonego, zestawienie asortymentu dostępnego w kantynie ZK Żytkowice na dzień 7 stycznia 2013 r., rejestr zdarzeń nadzwyczajnych w roku 2011 i 2012, protokoły kontroli Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Radomiu.

2. Charakterystyka jednostki

Zakład Karny w Żytkowicach to jednostka typu półotwartego, która jest przeznaczona dla skazanych dorosłych mężczyzn, recydywistów penitencjarnych. W jej skład wchodzi wydzielony Oddział Zewnętrzny w Pionkach, w którym karę pozbawienia wolności w warunkach zakładu karnego półotwartego z oddziałem otwartym odbywają recydywiści penitencjarni.

Pojemność całej jednostki (Zakładu wraz z Oddziałem Zewnętrznym) wynosi 590 miejsc, w tym 563 miejsca wraz 27 miejscami dodatkowymi. Zakład Karny w Żytkowicach ma pojemność 456 miejsc, w tym 429 miejsc wraz z 27 miejscami dodatkowymi. W dniu wizytacji, tj. 8 stycznia 2013 r. ewidencyjna liczba osadzonych wynosiła 456 osób. W systemie zwykłym karę odbywało 167 osób, w systemie terapeutycznego oddziaływania karę odbywały 2 osoby, natomiast w systemie programowanego oddziaływania – 287.

Z informacji przekazanej przez dyrekcję Zakładu wynika, że w latach 2011 oraz 2012 nie wydano decyzji przeludnieniowej, jednakże brak miejsc w celach mieszkalnych doprowadził do tego, że zaadaptowano do celów mieszkalnych świetlice znajdujące się w pawilonie A oraz C.

3. Warunki bytowe

Jednostka składa się z 4 pawilonów mieszkalnych oraz budynku administracyjnego, budynku kuchenneo-magazynowego oraz budynku garażowego.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że wejście do budynku administracyjnego jest w pełni dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych, co umożliwi osobom z niepełnosprawnością ruchową odbywanie widzeń z osobami osadzonymi w Zakładzie. Ponadto, przy sali widzeń wyodrębniono dwie toalety dla osób odwiedzających osadzonych, jedna z nich jest w pełni dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Parterowe budynki pawilonów A, B oraz C zostały wzniesione w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku i wobec znacznego wyeksploatowaniem, stale dokonywane są prace remontowe tych obiektów. Natomiast pawilon D został wybudowany w 2009 r. w związku z czym Mechanizm ocenia warunki w nim panujące jako bardzo dobre.

Zastrzeżenia Krajowego Mechanizmu Prewencji wzbudziła kwestia zapewnienia osadzonym w celach mieszkalnych położonych w pawilonach A, B oraz C powierzchni w wymiarze przynajmniej 3 m². W pawilonie A w celi nr 5 w momencie przeprowadzania wizytacji zostało umieszczonych 12 osób pozbawionych wolności. Natomiast w pawilonie C w celi nr 3 zakwaterowanych było 15 skazanych. W trakcie przeprowadzanych czynności dokonano za pomocą dalmierza pomiarów cel, w których uczestniczył kierownik działu penitencjarnego jednostki. Trzykrotne pomiary tych cel wykazały brak zachowania normy przewidzianej przepisem art. 110 § 2 zd. 1 ustawy Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557) [dalej: k.k.w.], tj. powierzchnia w celi mieszkalnej, przypadająca na jednego skazanego, wynosiła mniej niż 3 m² (cela nr 5 – 35,544 m², cela nr 3 – 44,873 m²).

Z otrzymanych od działu kwatermistrzowskiego informacji w postaci „Wykazu pomieszczeń w budynkach mieszkalnych” wynika, że powierzchnia celi nr 5 wynosi 36,01 m², natomiast celi nr 3 – 45,03 m². Wobec tego, że uzyskane w toku wizytacji wyniki są niewspółmierne do przekazanych przez dział kwatermistrzowski i świadczą o przeludnieniu, KMP zaleca dokonanie pomiaru powierzchni mieszkalnej we wszystkich celach w jednostce celem dokonania weryfikacji powierzchni wykazanej w planach z powierzchnią rzeczywistą cel oraz w sytuacji, gdy jest to niezbędne, wydanie decyzji, o której mowa w art. 110§2b k.k.w.

Ponadto, w celi nr 3 zauważono, iż znajduje się tam zaledwie 13 taboretów. Mechanizm zaleca wobec powyższego doposażyć cele tak, aby spełniały one normy wyposażenia w sprzęt kwaterunkowy zgodnie z postanowieniami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r., w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. 2003, Nr. 186, poz. 1820) [dalej: rozporządzenie].

Sprzęt kwaterunkowy w celach mieszkalnych w pawilonach A, B oraz C w ocenie wizytujących był znacznie zużyty i zniszczony. Znajdujące się tam łóżka piętrowe koszarowe nie posiadały zabezpieczeń przed upadkiem oraz nie posiadały drabinek wiodących do górnego poziomu. **W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji ich brak może przyczynić się do upadków i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodzą na łóżka korzystając z dostępnych, a nieprzystosowanych do tego mebli lub próbując na nie wskoczyć.** Dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście na piętrowe łóżko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe. W związku z powyższym Mechanizm zaleca przegląd wyposażenia cel i wyeliminowanie sprzętu kwaterunkowego nienadającego się do dalszego użytkowania.

Łaźnia przeznaczona dla osadzonych w pawilonach A, B oraz C znajduje się na terenie pawilonu C, natomiast skazani umieszczeni w pawilonie D korzystają z dwóch łaźni w pawilonie D. Przedstawiciele KMP zwrócili uwagę, że stanowiska prysznicowe w pawilonie C nie są osłonięte, a jak podkreśla Rzecznik Praw Obywatelskich, w procesie wykonywania kary pozbawienia wolności, obowiązuje zasada humanitarnego traktowania osób pozbawionych wolności, z poszanowaniem ich godności. Mając powyższe na względzie, przyjąć należy, że kąpiel osadzonych winna odbywać się w warunkach zapewniających każdemu osadzonemu minimum intymności, odpowiadających pod tym względem ogólnie przyjętym w społeczeństwie standardom, z poszanowaniem godności osobistej. Takie stanowisko podziela również Centralny Zarząd Służby Więziennej, czemu dał wyraz w piśmie z dnia z dnia 15.03.2010 roku (BPR-0510/932/10/Z-1). Przedstawiciel Centralnego Zarządu poinformował również, że przedstawiciele Biura Kwatermistrzowsko -

Inwestycyjnego CZSW w toku przeprowadzanych kontroli w zakładach karnych i aresztach śledczych, każdorazowo zwracają uwagę na konieczność wykonania w łaźniach ścianek działowych między stanowiskami prysznicowymi tak, aby zapewnić jednemu osadzonemu jedno stanowisko.

Mechanizm pozytywnie ocenia, iż w łaźniach zlokalizowanych w pawilonie D osobom pozbawionym wolności stworzono warunki pozwalające na zachowanie minimum intymności podczas kąpieli. Mechanizm pragnie zauważyć, iż brak wyposażenia natrysków w kotarki skutkuje tym, że osadzeni nie mają zapewnionego maksymalnego poczucia intymności podczas brania kąpieli. W związku z tym Mechanizm poddaje pod rozwagę zamontowanie kotarek umożliwiających osłonięcie osadzonych podczas korzystania z prysznic.

Należy w tym miejscu podkreślić, że co do zasady osoba pozbawiona wolności ma możliwość skorzystać z prysznic raz w tygodniu w dzień ustalony w „Przepisach porządkowych dla I i II Oddziału Penitencjarnego w Zakładzie Karnym w Żytkowicach”. Mechanizm pochwała stosowaną w jednostce praktykę, zgodnie z którą osadzeni mogą na czynności higieniczne poświęcić dowolną ilość czasu w ciągu przedziału godzin wydzielonych na kąpiel. Niemniej jednak, Mechanizm zauważa, że zgodnie z Europejskimi Regułami Więziennymi (zalecenie Rec [2006]2 przyjętymi przez Komitet Ministrów Rady Europy w dniu 11 stycznia 2006 r.) *każdy więzień powinien mieć prawo wykąpać się lub wziąć prysznic jeśli to możliwe codziennie, lecz przynajmniej dwa razy w tygodniu (lub w razie potrzeby częściej) w interesie ogólnej higieny*. Warto także przytoczyć orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w sprawie Ananyev i inni przeciwko Rosji, w którym Trybunał zauważył, że *prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości*. Trybunał często stwierdzał, że *czas na wzięcie prysznic zwykle przyznawany więźniom w aresztach śledczych w Rosji był ograniczony do 15 – 20 minut raz w tygodniu*. Był więc oczywiście niewystarczający do zachowania właściwej higieny ciała (orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego – 10 stycznia 2012 r., Izba [Sekcja I], skargi nr 42525/07 i 60800/08). Krajowy Mechanizm Prewencji także stoi na stanowisku, że możliwość kąpieli raz na tydzień

jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny, a walor ekonomiczny takiej częstotliwości podnoszony często przez władze jednostek penitencjarnych, ma charakter jedynie pozorny. Więźniowie korzystający z dodatkowych, prowizorycznych kąpieeli w celach mieszkalnych, zużywają więcej wody oraz prądu niezbędnego do jej podgrzania, niż zużyliby podczas kąpieeli w więziennej łaźni. Dlatego w ocenie Mechanizmu władze Zakładu powinny zwiększyć częstotliwość kąpieeli dla osadzonych mężczyzn.

Ponadto, przedstawiciele KMP zwrócili uwagę na fakt, iż zgodnie z postanowieniem punkt 2 Przepisów porządkowych dla I i II Oddziału Penitencjarnego z Zakładzie Karnym w Żytkowicach „ciepła woda w oddziałach mieszkalnych włączana jest bezpośrednio po zakończeniu wydania posiłków na czas 20 minut”. Praktyka ta jest - w ocenie Mechanizmu – niewłaściwa. Zważywszy, że zgodnie z harmonogramem dnia na posiłki przeznaczone jest od 30 – 60 minut, włączenie wody na okres czasu 20 minut po zakończeniu wydawania posiłków może doprowadzić do tego, że osadzeni nie zdążą umyć w ciepłej wodzie naczyń po zakończonym posiłku.

W sprawie dostarczania ciepłej wody do cel w sytuacji, gdy infrastruktura techniczna na to pozwala Rzecznik Praw Obywatelskich zwracał się już w 2010 r. do Centralnego Zarządu Służby Więziennej. Organ więziennictwa podzielił stanowisko Rzecznika i wskazał, że już przed laty zostały wprowadzone do stosowania wytyczne budowlane, które przewidują montaż w celach instalacji zimnej i ciepłej wody. Przepisy te są stosowane zarówno przy budowie nowych pawilonów mieszkalnych, jak i modernizacji budynków dotychczas użytkowanych. CZSW nie wprowadził wymogu zaniechania dostarczania ciepłej wody do cel mieszkalnych, a jedynie dobowych harmonogramów takich dostaw. Jednakże w ocenie KMP dostawy ciepłej wody do oddziałów mieszkalnych winny umożliwiać zaspokojenie potrzeb sanitarno-higienicznych osadzonych.

W toalecie zlokalizowanej w pawilonie A drzwi wykonane z płyty pilśniowej są mocno zużyte. Mechanizm zaleca ich wymianę. W pawilonie D, w oddziale IV oraz w pawilonie C w toaletach widoczne są nieestetyczne, ciemne zacieki. W toalecie usytuowanej w pawilonie D w oddziale IV w czasie przeprowadzania oglądu w

pomieszczeniu panował nieprzyjemny, silnie odczuwalny zapach moczu. Mechanizm zaleca usunięcie zacieków oraz wyeliminowanie dokuczliwego zapachu.

Mechanizm dostrzega i pozytywnie ocenia stworzenie w jednostce warunków pozwalających osadzonym na samodzielne gotowanie niezależnie czy to w pomieszczeniach służących jako kuchnia, czy też na specjalnie do tego celu przeznaczonych stanowiskach składających się z blatu kuchennego oraz kuchenek elektrycznych zlokalizowanych na korytarzach pawilonów. Przedstawiciele KMP zwrócili uwagę, że blat w kuchni w pawilonie D w oddziale IV uległ częściowo zniszczeniu na skutek pożaru, jaki wybuchł niedawno w tym miejscu. Mechanizm zaleca wymianę blatu w miejscu, w którym został on uszkodzony.

W pawilonach A, B oraz D znajdują się całodobowe palarnie. W pawilonie C palarnia została wyodrębniona na korytarzu tego pawilonu. Umieszczenie to naraża osoby niepalące wychodzące na spacer, na wdychanie dymu tytoniowego. Sytuacja taka jest niezgodna z § 8 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 czerwca 2011 r. w sprawie szczegółowych warunków używania wyrobów tytoniowych na terenie obiektów podlegających Ministrowi Sprawiedliwości oraz w środkach przewozu osób (Dz. U. z 2011 r. Nr 135, poz. 795), zgodnie z którym w zakładach karnych i aresztach śledczych miejsca do używania wyrobów tytoniowych powinny być wyznaczone w sposób uniemożliwiający oddziaływanie dymu tytoniowego na osoby niepalące, z zachowaniem stref wolnych od dymu tytoniowego. W związku z powyższym, Mechanizm zaleca usytuowanie palarni gwarantujące osobom niepalącym ochronę przed oddziaływaniem dymu tytoniowego.

W budynku pawilonu C wyodrębniono ambulatorium, w ramach którego funkcjonują: gabinet stomatologiczny, gabinet zabiegowy, gabinet lekarski, pokój socjalny, WC oraz izbę chorych, znajdujące się na terenie pawilonu C. W pawilonie D usytuowane zostały: gabinet lekarski i cela dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych z własnym węzłem sanitarnym. Mechanizm pozytywnie ocenia fakt, iż w jednostce wyodrębniono celę w pełni dostosowaną do potrzeb osób z niepełnosprawnością, w której znajduje się obszerna łazienka, posiadająca nieograniczony dostęp do ciepłej wody. Zastrzeżenia przedstawicieli KMP zwrócił

fakt, iż w nocy wyłączany jest prąd nie tylko w celi mieszkalnej, ale także w łazience. Powoduje to sytuację, w której osoby z niepełnosprawnością fizyczną muszą się udać do toalety ogólnej. Mechanizm zaleca wobec tego zapewnienie oświetlenia osobom umieszczonym w tej celi, tak by mogły korzystać z znajdujących się w niej udogodnień.

Na terenie jednostki wyodrębniono dwie siłownie. Uwagę przedstawicieli KMP zwrócił fakt, iż jedno z urządzeń do ćwiczeń (atlas) było w chwili przeprowadzania oglądu nieczynne ze względu na uszkodzenie linki. Mając na względzie fakt, iż bez tego urządzenia oferta ćwiczeń na siłowni jest znacznie uboższa. Mechanizm zaleca naprawienie usterki oraz dbanie o sprawność sprzętu do ćwiczeń.

Ponadto, na terenie jednostki wyodrębniono: pomieszczenie do prac artystycznych oraz biblioteka i radiowęzeł, a także kaplicę. W Zakładzie Karnym znajduje się jedno centralne pole spacerowe przystosowane do gry w koszykówkę, siatkówkę oraz siatkówkę plażową.

Do dyspozycji osadzonych pozostają 3 świetlice (dwie w pawilonie D oraz jedna w pawilonie B). W pawilonie A i C świetlice zostały zaadaptowane do celów mieszkalnych. W każdej ze świetlic znajdują się: gry, sprzęt telewizyjny, stół do ping-ponga, gra piłkarzyki oraz stoliki i krzesła.

Posiłki dla osadzonych przebywających w Zakładzie przygotowywane są w kuchni usytuowanej w odrębnym budynku kuchenno-magazynowym, którego stan uznać należy za bardzo dobry. Przedstawiciel KMP zwrócił uwagę na uszkodzone drzwi kabiny prysznicowej w łazience przeznaczonej dla skazanych zatrudnionych w kuchni. Towarzyszący podczas wizytacji funkcjonariusz SW poinformował, że uszkodzenie to nastąpiło niedawno i zostanie naprawione. Niemniej jednak, wobec tego, iż usterka uniemożliwia osadzonym korzystanie z kąpieli w warunkach zapewniającym im poczucie intymności, Mechanizm zaleca jak najszybsze zamontowanie drzwi w kabinie prysznicowej w opisanym pomieszczeniu.

Analiza szczegółowych jadłospisów przewidzianych na dzień rozpoczęcia wizytacji pozwala stwierdzić, że wyżywienie oferowane osadzonym jest dość urozmaicone. Zastrzeżenie budzi jednak wysokość oszczędności w wydatkach na

żywność stosunku do przewidzianych ryczałtów. Kształtowały się one na poziomie od 12,92% do 19,82% w zależności od rodzaju diety. Zgodnie z § 5 ust. 3 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie określenia wartości dziennej normy żywienia oraz rodzaju diet wydawanych osobom osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 167, poz. 1633) dopuszcza się oszczędności stawek dziennych w wysokości do 10%. Oszczędności w wysokości do 20% dopuszczalne są jedynie „w szczególnie uzasadnionych przypadkach, związanych z sezonowością występowania artykułów spożywczych na rynku” (§ 5 ust. 4). W związku z powyższym, Mechanizm przypomina, iż większe oszczędności powinny być incydentalne. Nie jest dopuszczalne stosowanie oszczędności w tym wymiarze jako reguły.

4. Traktowanie

Podczas rozmów indywidualnych i grupowych przeprowadzanych z osadzonymi podnosili oni problem przepustek oraz widzeń poza terenem Zakładu, o czym szerzej w pkt. 5 niniejszego raportu.

W trakcie rozmów indywidualnych zebrano skargi od osadzonych, którzy twierdzili, że na terenie jednostki funkcjonariusze odnoszą się do skazanych „po nazwisku”. Należy przypomnieć, że zgodnie z treścią art. 27 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. Nr 79, poz. 523 ze zm.) funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej w postępowaniu wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności szanować ich prawa i godność.

Jak wynika z notatek służbowych przekazanych wizytującym, w okresie ostatnich dwóch lat na terenie jednostki nie wystąpiły zdarzenia mające negatywny wpływ na bezpieczeństwo i porządek w Zakładzie. Naczelną zasadą przy rozwiązywaniu problemów przez funkcjonariuszy i pracowników jest stosowanie oddziaływań pedagogicznych i psychologicznych.

Z wykazu zdarzeń nadzwyczajnych, które wystąpiły w Zakładzie Karnym w Żytkowicach wynika, że w 2011 r. odnotowano 17 takich zdarzeń, w tym m.in.: 2 pobicia, 2 bójki, 2 przypadki samoagresji, które zostały uznane za zachowanie

instrumentalne, 2 samowolne oddalenia w systemie bez konwojenta oraz 1 ujawnienie środka odurzającego w postaci marihuany. Natomiast w 2012 r. zanotowano 11 zdarzeń nadzwyczajnych, w tym m. in: 4 pobicia, 2 bójki, 1 samobójstwo w czasie korzystania przez osadzonego z czasowego zezwolenia na opuszczenie terenu jednostki penitencjarnej, 3 przypadki ujawnienia środka odurzającego w postaci marihuany.

Z uzyskanych podczas wizytacji informacji wynika, że w latach 2011-2012 wytoczono przeciwko jednostce 28 pozwów. Największa liczba zarzutów dotyczyła osadzenia w przeludnionej celi i warunków bytowych. W przypadku 1 sprawy zasądzone na rzecz powoda odszkodowanie w wysokości 3 tyś. zł z ustawowymi odsetkami, natomiast 7 spraw zakończyło się prawomocnym wyrokiem, w którym sąd oddalił powództwo.

W roku 2011 do Zakładu Karnego w Żytkowicach wpłynęło 118 skarg dotyczących głównie traktowania przez funkcjonariuszy, opieki medycznej oraz warunków bytowych. Przy czym, z ogólnej liczby 120 skarg rozpatrzonych 84 zostały uznane za bezzasadne, 1 skarga, dotycząca zbyt późnego wydania pisemnego powiadomienia skazanego o wycofaniu go z zatrudnienia, została uznana przez Dyrektora OISW w Warszawie za zasadną. W związku z zaistniałą sytuacją przeprowadzono rozmowę z funkcjonariuszem ds. zatrudnienia, który był odpowiedzialny za podniesiony w skardze zarzut, aby w przyszłości bardziej starannie wywiązywał się z obowiązków służbowych, a w szczególności bez zbędnej zwłoki pisemnie informował skazanych o przyczynie wycofania z pracy.

W 2012 roku do jednostki wpłynęły 92 skargi dotyczące głównie traktowania przez funkcjonariuszy, opieki medycznej oraz warunków bytowych. Do dnia 31 grudnia 2012 r. - 25 z nich zostało rozpatrzonych przez dyrektora Zakładu Karnego w Żytkowicach. W rezultacie 23 zostały uznane za bezzasadne, 1 uznana za zasadną, a 1 załatwiona w inny sposób.

Z uzyskanych podczas rozmowy z dyrektorem jednostki informacji wynika, że na przestrzeni ostatnich 10 lat nie stosowano w Zakładzie środków przymusu

bezpośredniego. Jednostka jest wyposażona w celę zabezpieczającą, która umiejscowiona jest w pawilonie C. Przedśionek celi nie jest objęty monitoringiem.

5. Dyscyplinowanie

Z przedstawionej notatki służbowej wynika, że w okresie 1 stycznia 2012 r. – 8 stycznia 2013 r. dyrektor 3657 razy udzielił osadzonym nagród regulaminowych, zaś kary dyscyplinarne zostały wymierzone w 271 przypadkach.

Mechanizm postanowił przeanalizować dane dotyczące udzielonych przepustek oraz widzeń poza terenem Zakładu w latach 2011 – 2012. Nagrodę w postaci zezwolenia na widzenie poza terenem Zakładu (art. 138 § 1 pkt 7 k.k.w.), przyznano w 2011 r. 397 razy 101 osadzonym (22,15% ogółu osadzonych), a w 2012 r. 244 razy 71 osobom (15,57%), natomiast zezwolenie na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru (art. 138 § 1 pkt 8 k.k.w.) w 2011 r. przyznano 239 razy 75 osadzonym (16,45%), a w 2012 r. 168 razy 62 osobom (13,6%). Zgodnie z brzmieniem przepisu art. 141a k.k.w. dyrektor Zakładu udzielił zezwolenia na opuszczenie Zakładu Karnego pod konwojem funkcjonariusza Służby Więziennej 11 osobom (2,41%) w 2011 r. oraz 5 osadzonym (1,1%) w 2012 r. Natomiast zezwolenie na opuszczenie Zakładu Karnego samodzielnie zostało udzielone w 2011 r. 42 razy 32 skazanym (7,01%), natomiast w 2012 r. 40 razy 34 osadzonym (7,46%). W analizowanym okresie wobec jednego skazanego wydano zezwolenie na podstawie art. 165§2 na opuszczenie zakładu karnego, łącznie na czas do 14 dni, zwłaszcza w celu podejmowania starań o uzyskanie po zwolnieniu odpowiednich możliwości zamieszkania i pracy.

Osadzeni, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP, wskazywali, iż warunkiem ubiegania się o przepustkę jest uzyskanie statusu tzw. „grupy przepustkowej”. Przyznawany jest on jedynie osobom pracującym przez okres min. 3 miesięcy poza Zakładem. Problem utrudnionego uzyskania przepustki był szczególnie dotkliwy dla osób, które z różnych powodów nie pracowały poza terenem jednostki. Krajowy Mechanizm Prewencji przypomina w tym miejscu, że zgodnie z brzmieniem przepisu art. 91 pkt. 7 k.k.w. „w zakładzie karnym typu półotwartego skazanym można udzielać przepustek z zakładu karnego, nie częściej niż raz na dwa miesiące,

łącznie na okres nie przekraczający 14 dni w roku”. Jednocześnie Mechanizm wskazuje, iż decyzja w kwestii wydania decyzji powinna być każdorazowo ustalana indywidualnie, w zależności od konkretnej sytuacji osadzonego. Kryterium podejmowania decyzji w tej sprawie nie powinien być fakt zatrudnienia osadzonego poza terenem jednostki.

Ponadto, skazani twierdzili, że bardzo trudno jest uzyskać zezwolenie na opuszczenie zakładu bez asysty funkcjonariuszy. Z danych dostarczonych przez administrację jednostki wynika jednak, że wydaje się więcej decyzji wyrażających zgodę na samodzielne opuszczenie zakładu niż w asyście funkcjonariuszy.

6. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest Zarządzenie Nr 76/2011 Dyrektora Zakładu Karnego w Żytkowicach z dnia 29 grudnia 2011 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Żytkowicach. W ocenie Mechanizmu przepisy zawarte w powyższym akcie sformułowane są jasno, a ich układ jest przejrzysty. Egzemplarze zarządzenia dostępne są w celach mieszkalnych.

Na tablicach znajdujących się na korytarzach poszczególnych pawilonów wywieszono zostały praktyczne informacje skierowane do osadzonych, które dotyczyły m.in. warunkowego zwolnienia od odbywania kary. Brakowało na nich jednakże wykazu adresów instytucji stojących na straży praw człowieka m.in. Rzecznika Praw Obywatelskich, Sądu Najwyższego, Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości lub Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. W związku z powyższym Mechanizm zaleca umieszczenie stosowanych informacji w każdym oddziale.

Lustracja biblioteki wykazała, iż Zakład nie udostępnia osadzonym aktualnych kodeksów postępowania wykonawczego. W związku z powyższym, Mechanizm zaleca wyposażenie biblioteki w kodeksy zawierające aktualny stan prawny. Ponadto, w czasie wizytacji w jednostce brakowało egzemplarzy regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności przetłumaczonego na języki

obce, dlatego Mechanizm zaleca wyposażenie jednostki w brakujące egzemplarze tłumaczeń regulaminu.

Z rozmów przeprowadzanych z osadzonymi wynika, iż w jednostce nie popularyzuje się wiedzy o wyrokach Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach dotyczących osadzonych. Mechanizm zaleca, rozpowszechnianie wśród osób pozbawionych wolności wiedzy na temat rozstrzygnięć Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Trybunału Konstytucyjnego dotyczących osób pozbawionych wolności i ich skutków. W ocenie przedstawicieli KMP, informowanie o orzecznictwie wskazanego Trybunału, mogłoby odbywać się za pomocą audycji emitowanej w radiowęźle.

Niepokój przedstawicieli KMP wzbudził fakt, iż osoba, która w czasie wizytacji miała wyznaczony termin opuszczenia Zakładu za dwa tygodnie, nie odbyła spotkania z wychowawcą do spraw pomocy postpenitencjarnej. Z uzyskanych od wychowawcy informacji wynika, że dzień ujawnienia tego faktu był dniem, w którym planował on podjąć działania. Zastanawiający był również fakt, iż wychowawca do spraw pomocy postpenitencjarnej stwierdził w rozmowie następująco: „skazany powinien się zgłosić”. Krajowy Mechanizm Prewencji przypomina w tym miejscu, że zgodnie z treścią § 36 ust. 1 Zarządzenia nr 2/04 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 24 lutego 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych „bezpośrednio przed zwolnieniem skazanego z zakładu karnego, wychowawca do spraw pomocy postpenitencjarnej, przeprowadza rozmowę wymienioną w § 22 ust. 1 pkt 14 (rozmowa końcowa), w trakcie której:

- 1) udziela stosownych rad i wskazówek sprzyjających adaptacji społecznej po zwolnieniu;
- 2) udziela informacji o zakresie otrzymanej przez skazanego pomocy z zakładu karnego oraz o możliwościach uzyskania dalszej pomocy od instytucji i organizacji jej udzielających;
- 3) przyjmuje prośby i skargi związane z działalnością zakładu karnego.”

Należy zwrócić uwagę, że zadaniem wychowawcy do spraw pomocy postpenitencjarnej jest przeprowadzenie wskazanej rozmowy, a założenie, zgodnie z którym to skazany ma się zgłosić do wychowawcy, budzi zastrzeżenia Mechanizmu. Trzeba bowiem mieć na uwadze fakt, że w związku z sytuacją długotrwałej izolacji wśród osadzonych występuje zjawisko wyuczonej bezradności. W konsekwencji może dochodzić do deficytów w sferze poznawczej, motywacyjnej oraz emocjonalnej. Rolą personelu Zakładu Karnego jest udzielanie wsparcia osadzonym w przeciwdziałaniu temu zjawisku. W omawianym przypadku - zdaniem Mechanizmu – nie może ono polegać na całkowitym przeniesieniu odpowiedzialności za zrealizowanie zadań działu penitencjarnego na osadzonego. W przekonaniu przedstawicieli KMP oczekiwane jest pełne zaangażowanie wychowawcy do spraw pomocy postpenitencjarnej w wykonywaną przez niego funkcję.

7. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Zgodnie z postanowieniem pkt. 16 Przepisów porządkowych dla I i II Oddziału Penitencjarnego w Zakładzie Karnym w Żytkowicach skazani mają prawo korzystać z samoinkasujących aparatów telefonicznych rozmieszczonych we wszystkich oddziałach mieszkalnych przez całą dobę, a rozmowa telefoniczna prowadzona przez jednego skazanego może trwać maksymalnie 10 minut i może mieć miejsce jeden raz w ciągu doby.

Zgodnie z postanowieniem pkt. 10 Przepisów porządkowych dla I i II Oddziału Penitencjarnego w Zakładzie Karnym w Żytkowicach widzenia w Zakładzie odbywają się w środy, czwartki oraz soboty w godz. 8:00 – 15:00, natomiast w niedziele i dni świąteczne w godz. 8:00 – 16:00. Widzenia określone w art. 138 § 1 pkt. 3 k.k.w. odbywają się w środy oraz czwartki w godz. 9:00 – 15:00.

Sala widzeń wyposażona została w stoliki i krzesła ustawione w sposób zapewniający pewną intymność rozmów. Do dyspozycji odwiedzających przeznaczono toaletę. Przedstawiciele KMP zwrócili uwagę, iż wyodrębniony kącik dla dzieci ma charakter prowizoryczny, w związku z czym Mechanizm zaleca pomalowanie lub przyozdobienie sali widzeń w taki sposób, aby zmniejszyć

wizerunek więzienny pomieszczenia oraz wyposażenie pomieszczenia w zabawki pozwalające stworzyć atmosferę przyjazną dzieciom.

Mechanizm pozytywnie ocenia fakt, iż w Zakładzie funkcjonuje odrębne pomieszczenie do udzielania nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w., czyli widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej, wyposażone w pełny węzeł sanitarny z prysznicem. Pomieszczenie to jest utrzymane w bardzo dobrym stanie.

Z informacji uzyskanych od dyrektora Zakładu wynika, że w kantynie nie prowadzi się sprzedaży prezerwatyw. Jak zaznaczył dyrektor, jest to spowodowane tym, że nikt do tej pory nie skarżył się na ich brak w kantynie. Mechanizm, w związku z faktem, iż widzenie w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej stwarza możliwość odbycia kontaktu seksualnego, zaleca zaopatrzenie sali do widzeń intymnych w prezerwatywy lub ewentualnie poszerzenie o nie asortymentu w kantynie.

8. Prawo do ochrony zdrowia

W Zakładzie Opieki Zdrowotnej jednostki poza jego kierownikiem (lekarz ogólny – specjalista chirurg 0,5 etatu) zatrudnionych jest na etatach częściowych dwóch lekarzy (lekarz ogólny 0,3 etatu; lekarz stomatolog 0,5 etatu). W skład średniego personelu medycznego wchodzi pięć pielęgniarek. Z informacji uzyskanych od kierownika ZOZ Zakładu Karnego w Żytkowicach wynika, że w Zakładzie nie występują braki kadrowe. W miarę posiadanych środków finansowych zatrudniani są okresowo lekarze specjaliści, w szczególności w okresie urlopowym nawiązywana jest krótkotrwała współpraca z lekarzami na podstawie umowy zlecenie.

Przedstawiciele KMP zostali poinformowani, że każda nowoprzybyła do Zakładu Karnego osoba jest niezwłocznie poddawana badaniu lekarskiemu. W trakcie badania personel zapoznaje się z dokumentacją medyczną i następuje przyjęcie do realizacji zleceń lekarskich. W trakcie opisanego badania osadzeni uzyskują podstawowe informacje na temat istnienia i funkcjonowania opieki zdrowotnej w Zakładzie.

W przypadku, gdy zajdzie taka potrzeba, pacjent zostaje zaopatrzony w leczenie farmakologiczne i środki pomocnicze. W razie konieczności zastosowania leczenia szpitalnego, pacjent zostaje hospitalizowany w placówkach cywilnej lub więziennej służby zdrowia.

Jeżeli pacjent wyrazi zgodę, wykonywane jest badanie w kierunku wykrycia wirusa HIV, HCV, HBS. W przypadku stwierdzenia zakażenia pacjent zostaje objęty podstawową i specjalistyczną opieką medyczną. Należy w tym miejscu nadmienić, że wykonanie badania na obecność wirusa HIV jest bezpłatne i nie wymaga od pacjenta podania uzasadnienia jego przeprowadzenia.

Z uzyskanych w trakcie wizytacji informacji wynika, że osoby osadzone zgłaszają wychowawcy potrzebę wizyty lekarskiej. Personel medyczny stara się, aby pacjenci byli szybko przyjmowani do lekarza. Prowadzone są zapisy do każdego rodzaju specjalisty np. diabetologa, neurologa. Średni czas oczekiwania na wizytę u specjalisty wynosi ok. 2-3 tygodni.

W związku z tym, że konsultacje psychiatryczne prowadzone są przez lekarza spoza jednostki, warto w tym miejscu podkreślić znaczenie objęcia osób pozbawionych wolności pomocą psychiatryczną. Sytuacja detencji w sposób znaczny zwiększa ryzyko wystąpienia problemów ze zdrowiem psychicznym. Należy wobec tego wskazać, że zgodnie z § 41 *Trzeciego Sprawozdania Ogólnego CPT (CPT/Inf [1993]12) w każdym więzieniu powinien być zatrudniony wykwalifikowany psychiatra. Natomiast zgodnie ze Wzorcowymi Regułami Minimalnymi Postępowania z Więźniami (zaaprobowanymi przez Radę Społeczno-Gospodarczą ONZ rezolucją 633C [XXIV] z 31 lipca 1957) w każdym zakładzie penitencjarnym powinno się zapewnić opiekę co najmniej jednego wykwalifikowanego lekarza, który powinien mieć także wiedzę z zakresu psychiatrii (zasada 22).*

Na terenie jednostki organizowane są profilaktyczne zajęcia dotyczące zdrowia oraz prowadzenia higienicznego trybu życia (m.in.: profilaktyki antynikotynowej, HCV, przeziębienia i grypy, skutków nadmiernego opalania się oraz zasad udzielania pierwszej pomocy). Ponadto, w jednostce prowadzona jest profilaktyka uzależnień.

Lekarstwa są przygotowywane przez pielęgniarkę dla każdego pacjenta indywidualnie. Pielęgniarka lub oddziałowy każdorazowo weryfikują ich przyjęcie.

Przedstawiciele KMP zostali poinformowani, że badanie lekarskie przeprowadzane jest zgodnie z brzmieniem przepisu 115§8 k.k.w. i funkcjonariusz niewykonujący zawodu medycznego obecny jest podczas tego badania jedynie w sytuacji, gdy wnioskuje o to osoba wykonująca świadczenie zdrowotne.

Jak wynika z uzyskanych podczas wizytacji informacji, osoby osadzone mają dostęp do swoich akt medycznych, mogą oni przeglądać je przy pielęgniarce, poza tym istnieje możliwość odpłatnego ich skserowania.

Ocena osób osadzonych opieki medycznej była zróżnicowana, część z nich twierdziła, że nie ma zastrzeżeń do działalności personelu medycznego, natomiast inni wskazywali na małe zaangażowanie lekarzy w wykonywane świadczenia zdrowotne. Zgodnie ze słowami osadzonych: „lekarz jest, bo jest”, „doktor spojrzy, nie przebada”.

9. Oddziaływania kulturalno-oświatowe

Z informacji przekazanych przedstawicielom KMP wynika, że zajęcia świetlicowe mają charakter zajęć własnych bez nadzoru administracji oraz zajęć zorganizowanych takich, jak np.: konkursy, spotkania. W ramach zajęć kulturalno-oświatowych skazani uczestniczą w wyjściach poza teren jednostki np. akcjach sprzątania świata, opieki nad miejscami pamięci narodowej (pomników, cmentarzy), budowie ścieżek dydaktycznych oraz zajęciach sportowych organizowanych na pływalni miejskiej w Kozienicach lub „Orliku” w Garbatce-Letnisko.

Ponadto, w ramach zajęć kulturalno-oświatowych odbywają się spotkania ze znanymi sportowcami mające na celu wzbudzać wolę i chęć podejmowania właściwie kanalizowanego wysiłku fizycznego. W związku z tym, że osadzeni mają do dyspozycji miejsce wyznaczone do uprawiania gier zespołowych, organizowane są również turnieje gier zespołowych oraz sportów wysiłkowych.

Jak zostało to podniesione w punkcie 4 niniejszego raportu, dwie świetlice (znajdujące się w pawilonach A oraz C) zostały zlikwidowane i przekształcono je w cele mieszkalne. Wobec powyższego do dyspozycji skazanych w czasie

przeprowadzania wizytacji pozostawały 3 świetlice. Osadzeni podczas rozmów z przedstawicielami KMP wskazywali, że nie korzystają z zajęć kulturalno-oświatowych. Najczęściej uzasadniali oni swoją decyzję tym, że w ich przekonaniu zajęcia k-o są nudne, jeden osadzony stwierdził, że nie posiada dokładnych informacji na ten temat oferty zajęć k-o realizowanych na terenie Zakładu.

Krajowy Mechanizm Prewencji wskazuje, iż działalność kulturowo-oświatowa i sportowa stanowi nie tylko sposób minimalizowania negatywnych zjawisk związanych z izolacją więzienną, ale również stymuluje readaptację społeczną osadzonych. Europejski Komitet ds. Przeciwdziałania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu w raporcie CPT/(2011)20 wskazał, że *skazani i tymczasowo aresztowani powinni spędzać rozsądną część dnia (osiem godzin lub więcej) poza swoimi celami, zaangażowani w celowe zajęcia o różnym charakterze*. Mechanizm stoi na stanowisku, iż przeznaczenie dwóch sal świetlicowych na cele mieszkalne może w znacznym stopniu ograniczać skazanym (szczególnie umieszczonym w pawilonie A oraz C) korzystanie z oferty kulturalno-oświatowej.

Z informacji zawartych w przekazanych wizytującym notatkach służbowych wynika, że jednostka współpracuje z Fundacją „Sławek”, która prowadzi szkolenia dla osadzonych. W roku 2012 zorganizowała kilkudniowy plener artystyczny dla skazanych w swojej siedzibie w Mieni oraz systematycznie prowadzi programy readaptacyjne dla skazanych.

Na terenie jednostki działalność terapeutyczna prowadzona jest w formie zajęć informacyjno-edukacyjnych z zakresu przeciwdziałania zjawiskom uzależnienia. Od wielu lat, nieprzerwanie na terenie jednostki funkcjonuje grupa samopomocowa AA „Skarabeusz”. Z rozmowy z psycholog wynika, że w ramach prowadzonych programów psychokorekcyjnych realizowane są m.in.: program dla sprawców przemocy domowej wg modelu Duluth, program krótkiej interwencji z uwagi na zażywanie substancji psychoaktywnych oraz autorski program przeciwdziałania przemocy i agresji.

Biblioteka wyposażona została w ponad 6 tyś. woluminów, ponadto, prowadzona jest stała współpraca z Gminną Biblioteką w Pionkach w celu systematycznego urozmaicenia dostępnych publikacji. Jak wynika z informacji podanych przez dyrektora Zakładu brakuje środków na zakup nowości wydawniczych. Jedna z osób, z którą rozmawiał przedstawiciel KMP stwierdziła, że obiecuje jej się, że w bibliotece pojawią się książki w języku rosyjskim, choć nadal ich nie ma. Mechanizm zaleca, aby wyposażyć bibliotekę w książki obcojęzyczne, co pozwoli osadzonym cudzoziemcom korzystać z tej formy oddziaływań kulturalno-oświatowych. Mechanizm zaleca ponadto, doposażyć bibliotekę w książki.

Radiowęzeł nadaje audycje w godzinach od 6:00 do 22:00, najczęściej pogadanki o tematyce religijnej oraz przygotowane przez wychowawców pogadanki na różne tematy. Ponadto, nadawane są programy radiowe takich stacji, jak Radio Zet lub RMF FM.

10. Prawo do praktyk religijnych

Zgodnie z przekazaną wizytującym informacją, administracja Zakładu zapewnia osadzonym realizowanie prawa do wykonywania praktyk religijnych. Na terenie Zakładu znajduje się kaplica rzymsko-katolicka, gdzie kapelan więzienny odprawia msze święte w niedziele oraz we wszystkie święta kościelne. Ponadto, na terenie jednostki odbywają się spotkania wyznawców kościoła Zielonoświątkowego, Świadków Jehowy, Zboru Kościoła Ewangelicznych Chrześcijan w Piątkowie.

Przedstawiciele KMP nie odebrali w trakcie rozmów sygnałów wskazujących na nieprawidłowości w tym zakresie.

11. Zatrudnienie i nauka

Według informacji podanych przez specjalistę ds. zatrudnienia osadzonych, w dniu wizytacji pracowało 40 osób. Odpłatnie zatrudnionych było 22 osadzonych (13,625 etatów), a 18 nieodpłatnie przy pracach porządkowych oraz pomocniczych o charakterze administracyjno - gospodarczym. Ponadto, 29 skazanych pracowało nieodpłatnie w ramach prac publicznych na rzecz organów administracji publicznej,

przy pracach wykonywanych na cele charytatywne, przy pracach na rzecz organizacji pożytku publicznego.

Pomimo że administracja Zakładu Karnego nawiązała współpracę z okolicznymi kontrahentami zewnętrznymi, osadzeni nie wykazują zainteresowania tą formą zatrudnienia odpłatnego. Niemniej jednak, w 2013 roku administracja Zakładu nadal będzie podejmowała współpracę z okolicznymi firmami i instytucjami celem pozyskania nowych miejsc pracy dla osób pozbawionych wolności w formach zatrudnienia odpłatnego, jak również nieodpłatnego.

W 2012 roku 84 osadzonych zostało przeszkolonych w ramach 7 kursów przygotowania zawodowego, które zostały zorganizowane ze środków funduszu pomocy postpenitencjarnej, jak też Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Osadzeni, którzy podjęli pracę lub przeszli kurs przygotowania zawodowego, podczas rozmów nie wskazywali na żadne nieprawidłowości w powyższym zakresie.

12. Personel

W Zakładzie Karnym w Żytkowicach w dniu przeprowadzania wizytacji w dziale penitencjarnym zatrudnionych było 14 osób legitymujących się wykształceniem wyższym magisterskim. Z uzyskanych informacji wynika, że na jednego wychowawcę przypada w przybliżeniu ok. 50 osadzonych. Dyrektor zaznaczył, że dąży do tego, aby na jednego wychowawcę przypadało 40 osadzonych. Mechanizm przypomina w tym miejscu, iż zgodnie z uzasadnieniem Instrukcji Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. w *sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (dalej: instrukcji) na jednego wychowawcę powinna przypadać grupa 40 skazanych. W związku z powyższym Mechanizm zaleca kontynuowanie działań mających na celu zwiększenie obsady etatowej w dziale penitencjarnym.

W Zakładzie zatrudniony jest jeden psycholog, który swoimi działaniami obejmuje zarówno ZK w Żytkowicach, jak i OZ w Pionkach. Zdaniem wizytujących jest to dalece niewystarczające dla zapewnienia osadzonym właściwej pomocy psychologicznej. Problem ten podniósł także dyrektor jednostki

w trakcie prowadzonej podczas wizytacji rozmowy. Mechanizm przypomina, że zgodnie z uzasadnieniem ww. instrukcji, w celu osiągnięcia standardów pracy penitencjarnej, na jednego psychologa penitencjarnego powinno przypadać 200 osadzonych. Mimo iż, standard ten w ocenie Mechanizmu nie jest prawidłowy ze względu na zbyt wysoko określoną liczbę osadzonych przypadających na jednego psychologa, należy go przywołać, gdyż w wizytowanej jednostce nie jest spełniony.

Ponadto, Krajowy Mechanizm Prewencji przypomina, że zgodnie ze stanowiskiem CPT - *w przypadku niewystarczającej liczby personelu może okazać się niezbędna praca w godzinach nadliczbowych, w celu utrzymania podstawowego poziomu bezpieczeństwa i systemu zaopatrzenia na terenie zakładu karnego. Taki stan rzeczy może łatwo doprowadzić do wysokiego poziomu stresu wśród personelu i jego przedwczesnego „wypalenia”, co może wzmóc napięcie obecne w każdym zakładzie karnym*” (Fragment § 26 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (2001) 16]). **W ocenie KMP, niezbędne jest zatem zwiększenie działań na rzecz pozyskania etatów dla psychologa tak aby mógł on w pełni realizować powierzone mu zadania i programy.**

Ponadto, warto zaznaczyć, że psycholog zatrudniony w jednostce nie ma zapewnionej superwizji. W tym miejscu należy podkreślić, iż superwizja w znacznym stopniu przyczyniłaby się do zwiększenia efektywności pracy psychologa, pomagając mu jednocześnie w uporaniu się z obciążeniami wynikającymi ze specyfiki wykonywanej przez nich pracy. Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca rozważenie możliwości zapewnienia pracującemu w jednostce psychologowi superwizji.

Funkcjonariusze wizytowanej jednostki w 2012 r. brali udział w następujących warsztatach, kursach i szkoleniach: warsztaty metodyczne dla osób realizujących w ZK oraz AŚ oddziaływania z zakresu działalności kulturalno-oświatowej (1 osoba), kurs z zakresu programu psychoedukacyjnego dla skazanych z art. 178a k.k. (2 osoby), szkolenie z zakresu programu dla sprawców przemocy według modelu „DULUTH”

(1 osoba), kurs technik samoobrony (1 osoba), szkolenie dla oddziałowych działów ochrony (5 osób).

W trakcie rozmów przeprowadzonych z pracownikami jednostki, przedstawiciele KMP odebrali sygnały świadczące o braku wsparcia psychologicznego skierowanego do personelu oraz szkoleń, ułatwiających pracownikom funkcjonowanie w trudnym środowisku pracy. Zdaniem Krajowego Mechanizmu Prewencji, idąc za przykładem innych jednostek penitencjarnych, warto byłoby objąć pracowników szkoleniem dotyczącym udzielania pomocy postpenitencjarnej, sposobów radzenia sobie w sytuacjach trudnych w kontakcie z osadzonymi, zasad naboru do nauczania, zapobieganiu zdarzeniom nadzwyczajnym, prowadzenia oddziaływań wobec osadzonych wymagających intensywnego i pogłębionego oddziaływania, stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz sporządzania opinii i wniosków o warunkowe przedterminowe zwolnienie. Zgodnie bowiem z Europejskimi Regułami Więziennymi [Rekomendacja rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (dalej: Europejskich Reguł Więziennych)] *Kierownictwo zapewnia, by w trakcie pracy zawodowej cały personel utrzymywał i poszerzał swoją wiedzę i kwalifikacje poprzez uczestnictwo w organizowanych w odpowiednich odstępach czasowych wewnętrznych kursach i poprzez ogólny rozwój (reguła 81.2). Szkolenie całego personelu obejmuje wiedzę w zakresie międzynarodowych i regionalnych instrumentów i standardów praw człowieka, w szczególności dotyczy to Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Europejskiej Konwencji o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu, jak również stosowania Europejskich Reguł Więziennych (81.4).*

13. Rekomendacje

Na podstawie art. 19 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego działania albo karania, Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca:

I. Dyrektorowi Zakładu Karnego w Żytkowicach:

1. Wyeliminowanie nieprawidłowości w sposobie zwracania się przez niektórych funkcjonariuszy do osadzonych;
2. Zaprzestanie osadzania osób skazanych w warunkach poniżej 3 m² na osobę bez decyzji, o której mowa w art. 110§2d k.k.w.;
3. Dokonanie pomiaru powierzchni mieszkalnej we wszystkich celach w jednostce celem dokonania weryfikacji powierzchni wykazanej w planach z powierzchnią rzeczywistą cel;
4. Kontynuowanie remontu cel mieszkalnych w pawilonach A, B oraz C, tak aby zapewnić osadzonym jednolity standard odbywania kary pozbawienia wolności w jednostce;
5. Uwzględnienie podczas remontów w kolejnych łazienkach wydzielenie odrębnych stanowisk prysznicowych w łazni znajdującej się w pawilonie C;
6. Zwiększenie częstotliwości kąpieli osadzonych;
7. Zwiększenie dostaw ciepłej wody do oddziałów mieszkalnych celem umożliwienia zaspokojenia potrzeb sanitarno-higienicznych osadzonych;
8. Zapewnienie odpowiedniej obsady etatowej psychologa;
9. Kontynuowanie działań mających na celu zwiększenie obsady etatowej w dziale penitencjarnym;
10. Rozważenie zatrudnienia psychiatry;
11. Poszerzenie oferty szkoleniowej funkcjonariuszy Służby Więziennej o zagadnienia wymienione w punkcie 12 niniejszego Raportu.
12. Rozważenie możliwości zapewnienia pracującemu w jednostce psychologowi superwizji;
13. Zmianę miejsca do palenia w pawilonie C;
14. Wywieszenie adresów instytucji stojących na straży praw człowieka;
15. Informowanie osadzonych, np. w ramach zajęć kulturalno – oświatowych bądź za pomocą radiowęzła, o prawnych i praktycznych skutkach wyroków Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach, które bezpośrednio dotyczą osób osadzonych;

16. Wyposażenie biblioteki w kodeksy zawierające aktualny stan prawny;
17. Wyposażenie jednostki w brakujące egzemplarze tłumaczeń regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności;
18. Ograniczenie wydawania decyzji o zwiększeniu oszczędności do 20% stawki do przypadków rzeczywiście uzasadnionych;
19. Zapewnienie oświetlenia dostosowanego do pory dnia i nocy osobom umieszczonym w celi przeznaczonej dla osób z niepełnosprawnością, tak by mogły one korzystać z znajdujących się w niej udogodnień także w nocy;
20. Zamontowanie drzwi w kabinie prysznicowej znajdującej się w pomieszczeniu socjalnym w budynku kuchenno-magazynowym;
21. Doposażenie celi nr 3 znajdującej się w pawilonie C tak, aby spełniała ona normy wyposażenia w sprzęt kwaterunkowy zgodnie z postanowieniami rozporządzenia;
22. Przeprowadzenie przeglądu wyposażenia cel i wyeliminowanie sprzętu kwaterunkowego nienadających się do dalszego użytkowania;
23. Wyposażenie łóżek koszarowych w zabezpieczenia przed upadkiem oraz drabinki umożliwiające wejście na górną kondygnację łóżka;
24. Naprawienie atlasu do ćwiczeń oraz dbanie o sprawność sprzętu do ćwiczeń;
25. Zaopatrzenie sali do widzeń intymnych w prezerwatywy lub ewentualnie poszerzenie o nie asortymentu dostępnego w kantynie;
26. Wzbogacenie w meble i zabawki kącika dla dzieci w sali widzeń;
27. Rozważenie pozyskania źródła finansowania albo możliwości zaopatrzenia biblioteki w pozycje książkowe, których czytaniem zainteresowani są osadzeni;

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Warszawie:

1. Przekazanie środków na przeprowadzenie niezbędnych remontów oraz zrealizowanie rekomendacji zawartych w punktach 5,6 oraz 7;

2. Przeznaczenie środków finansowych na dodatkowe etaty dla psychologa, psychiatry oraz wychowawcy;
3. Przeznaczenie środków finansowych na poszerzenie oferty szkoleniowej funkcjonariuszy Służby Więziennej o zagadnienia wymienione w punkcie 12 niniejszego Raportu.

Opracowała: Magdalena Filipiak

Za zespół podpisuje: Marcin Kusy